

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

КОПОТУН І. М.,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальних
правопорушень
(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

КУРАНДА Д. М.,

здобувач
(Науково-дослідний інститут
публічного права)

УДК 343.85

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.6.44>

РОЛЬ І МІСЦЕ ФОНОВИХ ЯВИЩ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ПРИКЛАДНИЙ ХАРАКТЕР ПІЗНАННЯ ЇХ ЗМІСТУ ТА СУТНОСТІ

У даній науковій статті узагальнені отримані результати анонімного опитування за спеціально розробленою анкетною, учасниками якого стали засуджені, які тримались у виправних колоніях, персонал цих установ виконання покарань (УВП), а також студенти і курсанти вищих навчальних закладів (ВНЗ) юридичного профілю, з питань, що стосувались впливу фонових явищ на злочинність у сфері виконання покарань України.

Зокрема, встановлено, що обрана тема зазначеного наукового дослідження є актуальною та такою, що має теоретико-прикладне значення і може стати предметом системного пошуку учених з означеної проблематики, у силу діалектичного взаємозв'язку фонових явищ з детермінаційним комплексом причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів у процесі виконання – відбування покарань.

Визначено також, що всі вказані вище групи респондентів вважають за необхідне активне впровадження у національне кримінально-виконавче законодавство та відповідну суспільну практику позитивного зарубіжного досвіду з означених питань, а також їх гармонізацію до норм міжнародного права.

Крім цього, отримані результати анонімного опитування показали, що зазначені категорії респондентів переконані у тому, що слід на законодавчому рівні відрегулювати ті кримінально-виконавчі відносини, які пов'язані з наявністю фонових явищ у сфері виконання покарань, а також затвердити заходи нормативно-правового змісту, які б нейтралізували (блокували, усували тощо) їх вплив на злочинність у сфері виконання покарань України.

У даній науковій статті зосереджена також увага на тому факті, що практично всі пріоритетні напрями кримінально-виконавчої діяльності (запобіжний; соціально-виховний; оперативно-розшуковий; ін.) негативно впливають фонові явища, знижуючи таким чином їх ефективність і результативність у цілому.

Ключові слова: фонові явища; сфера виконання покарань; респонденти; злочинність; кримінально-виконавча діяльність; детермінаційний комплекс причин і умов злочинності; засуджені; персонал органів і установ виконання покарань; запобігання кримінальним правопорушенням.

Kopotun I. M. Kuranda D. M. The role and place of background phenomena in the field of punishment: the applied nature of knowledge of their content and essence

This scientific article summarizes the results of an anonymous survey using a specially developed questionnaire, the participants of which were convicts held in correctional colonies, staff of these penal institutions (PFIs), as well as students and cadets of higher educational institutions (HEIs) of a legal profile, on issues related to the influence of background phenomena on crime in the field of penal service in Ukraine.

In particular, it was established that the chosen topic of the specified scientific research is relevant and has theoretical and applied significance and can become the subject of systematic research by scientists in the specified field, due to the dialectical relationship of background phenomena with the determinant complex of causes and conditions that contribute to the commission of crimes in the process of execution - serving sentences.

It was also determined that all of the above groups of respondents consider it necessary to actively implement positive foreign experience on the above issues into the national criminal-executive legislation and relevant public practice, as well as their harmonization with the norms of international law.

In addition, the results of the anonymous survey showed that the above categories of respondents are convinced that it is necessary to regulate at the legislative level those criminal-executive relations that are associated with the presence of background phenomena in the field of execution of sentences, as well as to approve measures of regulatory and legal content that would neutralize (block, eliminate, etc.) their impact on crime in the field of execution of sentences in Ukraine.

The scientific article also draws attention to the fact that practically all priority areas of criminal-executive activity (preventive; social-educational; operational-detective; etc.) are negatively affected by background phenomena, thus reducing their effectiveness and efficiency in general.

***Key words:** background phenomena; sphere of execution of sentences; respondents; crime; penal-executive activity; determination complex of causes and conditions of crime; convicts; personnel of bodies and institutions of execution of sentences; prevention of criminal offenses.*

Постановка проблеми. Як показує суспільна практика, серед низки проблем, які потребують вирішення у ході проведення сучасних реформ у сфері виконання покарань України [1], особливе місце займають так звані «фонові явища», перелік яких у цій галузі діяльності є досить широким (зокрема, це постійна наявність у засуджених, які відбувають покарання у кримінально-виконавчих установах закритого типу (ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу), заборонених предметів (спиртних напоїв; наркотичних засобів; грошей, т. ін.), функціонування у середовищі цих осіб кримінальної субкультури [2]; високий рівень злочинності серед персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України [3]; інші тому подібні шкідливі явища і процеси) [4, с. 143–233]. При цьому варто зазначити, що фонові явища не тільки знижують ефективність кримінально-виконавчої діяльності, але й входять до одного з елементів детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань [5, с. 191–192].

Більш того, як встановлено в ході спеціальних наукових досліджень, фонові та інші суспільно небезпечні явища і процеси, які мають місце у сфері виконання покарань України [6, с. 120–171], детермінують й розвиток рецидивної злочинності не тільки у місцях позбавлення волі, але й у цілому в державі [7, с. 164–183], а її питома вага у структурі загальної злочинності щорічно зростає та складає у сьогоднішні 22,9% [8].

Отже, в наявності складна теоретико-прикладна проблема, вирішення якої лежить у тому числі й у науковій площині.

Виходячи з цього, *метою* цієї наукової статті є доведення на підставі отриманих результатів емпіричного дослідження впливу фонових явищ на злочинність у сфері виконання покарань, необхідності активізації доктринальних пошуків з означеної тематики на рівні комплексних та монографічних розробок.

Натомість, *головним завданням* зазначеної роботи є узагальнення отриманих результатів анонімного опитування відповідних категорій респондентів та формування у зв'язку з цим науково обґрунтованих висновків щодо актуальності, теоретичної та практичної значущості тих наукових досліджень, що стосуються впливу фонових явищ на злочинність у сфері виконання покарань України.

Стан досліджень. Як показали результати вивчення наукової літератури, досить активно розробляють питання щодо впливу фонових явищ на детермінаційний комплекс причин і умов злочинності такі учені, як: О. М. Бандурко, В. С. Батиргарєєва, І. Г. Богатирьов, В. В. Голіна, Л. М. Давиденко, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, О. О. Книженко, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, О. Є. Користін, О. М. Костенко, О. М. Литвак, В. Л. Мисливий, А. А. Музика, Є. Л. Стрельцов, В. О. Туляков, П. А. Фріс, В. І. Шакур, О. О. Юхно, О. Н. Ярмаш та ін.

Поряд з цим, досі емпіричних досліджень з означених питань, особливо тих, що стосуються змісту кримінально-виконавчої діяльності та запобігання кримінальним правопорушенням у процесі виконання – відбування покарань, є недостатньо, що виступає, у свою чергу, однією з корелюючих злочинність детермінант у зазначеній галузі суспільних відносин.

Саме тому, в даній науковій роботі здійснена спроба за результатами анонімного опитування засуджених, які тримались у виправних колоніях, персоналу цих УВП, а також студентів і курсантів ВНЗ юридичного профілю визначити рівень актуальності, теоретичної та практичної значущості таких видів дослідження для розробки обґрунтованих заходів, спрямованих на усунення, блокування, нейтралізацію тощо впливу фонових явищ на детермінацію злочинності у сфері виконання покарань.

Виклад основних положень. Зазначене наукове дослідження проведено у грудні 2024 – січні 2025 роках у 12 регіонах у яких дислокуються кримінально-виконавчі установи закритого типу, де відбували покарання засуджені до позбавлення волі на певний строк (Вінницькій, Волинській, Житомирській, Запорізькій, Київській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Харківській, Хмельницькій та Черкаській областях).

У даному анонімному опитуванні на добровільних засадах прийняли участь 937 респондентів, які тримались у колоніях (рівно стільки ж, скільки було респондентів з числа персоналу ДКВС України та студентів і курсантів вищих навчальних закладів юридичного профілю). При цьому перед проведенням вказаного дослідження усім засудженим, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк, через відповідних представників адміністрації колонії були доведені наступні положення, які мали пряме відношення до досліджуваної проблематики, а саме:

а) вимоги ст. 28 Конституції України, згідно яких ніхто не вправі примушувати інших осіб, включаючи й засуджених, які тримаються в місцях позбавлення волі, до участі в будь-яких наукових дослідженнях;

б) зміст і сутність поняття «фонові явища», яке сформульовано ученими-криміналістами;

в) особливості формування і розвитку фонових явищ та їх впливу на злочинність у сфері виконання покарань;

г) правила заповнення анкети анонімного опитування, яка була для них надана (зокрема, доведена інформація про те, що із трьох варіантів відповідей, які запропоновані у ній («так»; «ні»; «частково»), слід обрати лише один, про що зробити відповідну відмітку в анкеті);

г) доведено також відомості про те, що заповнені засудженими анкети анонімного опитування вони мають помістити у поштову скриньку, яка розміщена у житловій зоні колонії;

д) звернута також увага респондентів, які прийняли участь у даному науковому дослідженні, на той факт, що ні підпису, ні інших персональних даних щодо себе засуджені в анкеті опитування повідомляти не можуть (навіть і тоді, якщо таке бажання у них і виникне).

У структурі зазначених респондентів найбільшу групу склали засуджені, які тримались у колоніях середнього рівня безпеки (ч. 2 ст. 18 КВК) (489 з 937 цих респондентів або 52% у їх загальній кількості).

У свою чергу, найчисельнішою була кількість засуджених віком від 25 до 35 років (43% у структурі всіх цих респондентів).

Цікавим у зв'язку з цим був і кримінологічно значущий факт про те, що 57% осіб, які взяли участь в анонімному опитуванні (538 цих респондентів), засуджувались двічі і більше разів.

Серед цих осіб, які взяли участь у даному анонімному опитуванні, 788 респондентів або 84% мали повну загальну середню освіту і лише 27 осіб (3%) – повну вищу освіту.

У ході вказаного наукового дослідження були отримані наступні кримінологічно значущі результати, а саме:

1. Тільки для 81 засудженого з 937 цих респондентів (9% у їх загальній кількості) зрозумілим є зміст поняття «фонові явища у сфері виконання покарань».

У той самий час, серед осіб з числа персоналу ДКВС України (937 таких респондентів) кількість тих, для яких вказане поняття є зрозумілим, склала 29%, а серед студентів і курсантів – 49%.

Отже, практично у всіх групах респондентів значною (більше 50%) є кількість тих із них, які не володіють відповідними знаннями щодо досліджуваного поняття, що актуалізує необхідність активізації комплексних наукових пошуків з означеної проблематики, про що повідомили (вибрали в анкеті відмітку «так») 75% осіб з числа персоналу органів і установ виконання покарань (УВП); 92% – студентів і курсантів та 14% – засуджених, які тримались у місцях позбавлення волі.

Більш того, на необхідності виведення на науковому рівні поняття «фонові явища у сфері виконання покарань» наполягають 45% опитаних засуджених; 86% осіб з числа персоналу ДКВС України та 95% студентів і курсантів юридичного профілю.

З огляду вищевикладеного, слід визнати, що обрана для дослідження у цій роботі тема наукового пошуку є такою, що має теоретичне і практичне значення і може стати предметом окремої доктринальної розробки, у силу діалектичного взаємозв'язку фонових явищ з детермінаційним комплексом причин і умов, що сприяють формуванню та реалізації у сфері виконання покарань протиправної поведінки окремих осіб та їх груп.

2. Лише 4% опитаних засуджених (35 з 937 цих респондентів) повідомили, що володіють інформацією з питань, яка стосується відображення у нормах міжнародного права досліджуваної у цій роботі проблематики (в анкеті зробили відмітку «так»).

Натомість, кількість аналогічних відповідей серед персоналу органів і УВП склала 29% (275 з 937 вказаних респондентів), а серед студентів і курсантів – 46% (431 особа).

Не більш оптимістичними у цьому сенсі були й відповіді зазначених груп респондентів на питання про їх ознайомлення із зарубіжною практикою з даної проблематики, а саме – відмітку «так» в анкеті анонімного опитування обрали 6% засуджених (54 цих респонденти); 18% осіб з числа персоналу ДКВС України (172 респонденти) та 28% студентів і курсантів (258 респондентів).

У такому ж контексті можна оцінити позицію вказаних груп респондентів щодо більш активного впровадження в національне законодавство позитивного зарубіжного досвіду з питань нейтралізації негативного впливу фонових явищ на:

а) формування злочинності у сфері виконання покарань («так» з цього приводу повідомили 8% опитаних засуджених (79 осіб); 59% (555 респондентів) осіб з числа персоналу ДКВС України та 85% (801 респондент) студентів і курсантів);

б) на зміст кримінально-виконавчої діяльності («так» вважає 12% опитаних засуджених; 66% осіб з числа персоналу органів і УВП та 83% студентів і курсантів ВНЗ юридичного профілю).

Таким чином, виходячи з проведеного аналізу отриманих результатів дослідження, пов'язаних зі змістом зарубіжного досвіду, можна зробити висновок про те, що, навіть маючи у цілому не досить високі знання щодо фонових явищ і їх впливу на злочинність у сфері виконання покарань, практично всі групи респондентів переконані, що слід більш активно впроваджувати у національне законодавство та практику позитивні аспекти зарубіжних підходів з означеної проблематики.

3. 68% опитаних засуджених (633 з 937 цих респондентів) вважають, що нормативно-правова база в Україні з досліджуваною у цій роботі тематики є належною та достатньою (таку ж позицію займають 29% (271 з 937 опитаних осіб) респондентів з числа персоналу ДКВС України та 23% (213 з 937 респондентів) – з числа студентів і курсантів.

Проте, на відміну від персоналу органів і УВП (62%) та студентів і курсантів юридичного профілю (30%), тільки 3% опитаних у ході даного дослідження засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк, вважають, що правові прогалини, які стосуються фонових явищ, мають усуватись шляхом прийняття відомчих нормативно-правових актів.

Поряд з цим, майже однакова кількість зазначених груп респондентів переконана у тому, що слід у кримінально-виконавчому законодавстві України врегулювати питання, які стосуються фонових явищ у сфері виконання покарань, а саме – відмітку «так» в анкеті анонімного опитування обрали 26% респондентів з числа засуджених (244 особи); 61% осіб з числа персоналу органів і УВП (572 цих респонденти) та 69% (644 особи) студентів і курсантів.

Отже, якщо підсумувати отримані на вказані вище питання відповіді всіх груп респондентів, то варто визнати, що в основному всі опитані особи, не дивлячись на їх певну позицію щодо регулювання досліджуваного у цій роботі суспільних відносин відомчими нормативно-правовими актами, переконані у тому, що у кримінально-виконавчому законодавстві слід врегулювати ті питання, що стосуються ролі та місця фонових явищ у сфері виконання покарань України, що, у свою чергу, обумовлює необхідність активізації наукових пошуків та обґрунтувань інших результатів, що пов'язані зі змістом досліджуваної проблематики.

4. Тільки 1% засуджених, які брали участь в анонімному опитуванні (5 з 937 цих респондентів), володіють інформацією про вплив фонових явищ на злочинність у сфері виконання покарань.

Серед персоналу ДКВС України кількість таких респондентів склала (в анкеті вибрали відмітку «так») 20% (191 з 937 цих осіб), а серед студентів і курсантів ВНЗ юридичного профілю – 24% (226 з 937 таких респондентів).

Поряд з цим, навіть у такій ситуації, 6% опитаних засуджених (56 осіб); 49% респондентів з числа персоналу органів і УВП (458 осіб) та 66% студентів і курсантів (619 осіб) вважають, що фонові явища відносяться до детермінаційного комплексу причин і умов злочинності у сфері виконання покарань України, що виступає у зв'язку додатковим аргументом щодо актуальності, теоретичної і практичної значущості досліджуваної проблематики для учених, які її розробляють у своїх працях.

5. Важливими, у контексті змісту предмета даного наукового дослідження, є й отримані результати опитування засуджених та інших груп респондентів на питання про вплив фонових явищ на:

а) ефективність реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 1 КВК), а саме – «так» вважає 18% респондентів з числа засуджених (169 з 937 цих осіб, які взяли участь у вказаному науковому дослідженні); 63% осіб з числа персоналу ДКВС України (588 з 937 цих респондентів) та 86% студентів і курсантів (808 з 937 вказаних респондентів);

б) ефективність застосування до засуджених основних засобів виправлення та ресоціалізації (ст. 6 КВК): «так» повідомили 5% (46 осіб) опитаних засуджених; 57% (534 особи) респонденти з числа персоналу органів і УВП та 74% студентів і курсантів (690 осіб);

в) ефективність оперативного-розшукової діяльності у сфері виконання покарань: «так» вибрали відмітку в анкеті опитування 4% засуджених, які прийняли участь у ньому (36 осіб); 57% респондентів з числа персоналу ДКВС України (531 особа) та 64% студентів і курсантів (596 осіб);

г) рівень злочинності серед персоналу органів і УВП: «так» вважають 53% опитаних засуджених (499 цих респондентів); 59% осіб з числа персоналу ДКВС України (555 вказаних респондентів) та 97% студентів і курсантів (910 осіб);

г) ефективність соціально-виховної роботи із засудженими у сфері виконання покарань (ст. ст. 123-124 КВК): «так» повідомили 15% опитаних осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі (139 цих респондентів), 63% осіб з числа персоналу органів і УВП (588 вказаних респондентів) та 84% студентів і курсантів (789 осіб);

д) ефективність запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань: «так» вибрали відмітку в анкеті опитування 39% засуджених (269 осіб); 68% респондентів з числа персоналу ДКВС України та 91% студентів і курсантів (853 особи).

Таким чином, не дивлячись у цілому на не досить високу питому вагу ствердних відповідей засуджених на вказані в анкеті опитування питання, можна, все ж таки, констатувати, що вплив фонових явищ на різноманітні напрями кримінально-виконавчої діяльності є очевидним, що, у свою чергу, обумовлює необхідність більш предметно, інтенсивно та комплексно на науковому та інших рівнях (законодавчому, правоохоронному, організаційно-управлінському тощо) підійти до нейтралізації даного суспільно небезпечного джерела посягань на об'єкти правової охорони у сфері виконання покарань України.

6. 9% опитаних засуджених, які тримались у виправних колоніях (89 з 937 цих респондентів), вважають, що у сьогоденні є неефективною державна політика у сфері виконання покарань України з питань, що стосуються нейтралізації впливу фонових явищ на процес виконання – відбування покарань.

Серед респондентів з числа персоналу органів і УВП кількість таких відповідей склала 26% (241 з 937 цих осіб), а серед студентів і курсантів – 31% (291 з 937 вказаних опитаних).

Майже аналогічні відповіді вказаних груп респондентів отримали й на визначене в анкеті питання щодо ефективності державної політики у сфері запобігання та протидії рецидивній злочинності в Україні у контексті впливу на неї фонових явищ, а саме: «так» про це повідомили 23% засуджених (216 цих осіб); 10% респондентів з числа персоналу ДКВС України (94 особи) та 19% опитаних у зв'язку з цим студентів і курсантів ВНЗ юридичного профілю.

Висновки. Отже, не дивлячись на більш високий рівень оцінки ефективності сучасних державних політик у сфері виконання покарань та запобігання і протидії рецидивній злочинності в Україні, який характерний для респондентів з числа персоналу органів і УВП та студентів і курсантів та стосується визначення рівня впливу фонових явищ на вказані види кримінально-виконавчої і запобіжної діяльності, можна визнати, що й серед засуджених є певна частина осіб, які також позитивно оцінюють зміст сучасних державних програм з означеної проблематики, що створює реальні умови для удосконалення правового механізму з означених питань.

7. Не менш важливими, у сенсі вирішення завдань даного наукового дослідження, є й отримані відповіді зазначених груп респондентів на наступні визначені в анкеті опитування питання про:

а) ефективність взаємодії органів і УВП з іншими правоохоронними органами щодо нейтралізації впливу фонових явищ на злочинність у сфері виконання покарань, а саме: 82% опитаних засуджених вважають її результативною (вибрали в анкеті відмітку «так» 771 з 937 цих респондентів); 17% осіб з числа персоналу ДКВС України (156 з 937 респондентів) та 12% студентів і курсантів (108 з 937 осіб, які взяли участь у даному дослідженні);

б) необхідність здійснення громадського контролю за діяльністю, пов'язаною з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тощо негативного впливу на злочинність у сфері виконання покарань: «так» вважають 61% респондентів з числа засуджених, які тримались у виправних колоніях (569 осіб, які брали участь в анонімному опитуванні); 17% осіб з числа персоналу органів і УВП (155 цих респондентів) та 72% студентів і курсантів (679 осіб);

в) готовність по-новому на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовному, організаційно-управлінському, т. ін.) вирішувати проблеми впливу фонових явищ на злочинність у сфері виконання покарань, а також на нейтралізацію джерел їх походження і розвитку: «так» повідомили в анкеті 14% опитаних засуджених до позбавлення волі (129 осіб); 23% респондентів з числа персоналу ДКВС України (213 осіб) та 70% студентів і курсантів (654 особи).

Таким чином, не дивлячись на деякі відмінності у відповідях в анкеті зазначених видів суспільної діяльності у сфері виконання покарань України з боку різних респондентів, очевидним у зв'язку з цим є такий факт: без якісної видозміни взаємодії суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам та нових підходів до вирішення існуючих проблем, у тому числі й шляхом підвищення ефективності громадського контролю, досить складною та безперспективною буде діяльність щодо нейтралізації впливу фонових явищ на злочинність, яка має місце у процесі виконання – відбування покарань.

У цілому, якщо узагальнити отримані в ході даного наукового дослідження результати, то можна зробити висновок про те, що питання, які стосуються даної проблематики, мають стати предметом комплексних наукових пошуків, позаяк у сьогоденні вони набули особливої актуальності, теоретичної і практичної значущості, враховуючи високий рівень злочинності як у сфері виконання покарань України, так і у галузі запобігання і протидії її рецидивним проявам у цілому в нашій державі.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Кримінальна субкультура: поняття, суспільна небезпека, форми та засоби впливу на правопорядок в установах виконання покарань: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., професора О. Г. Колба. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 222 с.

3. Кримінальні правопорушення, що вчиняються персоналом колоній: кримінологічна характеристика та заходи запобігання : монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України О. Г. Колба. Куновіце : ГУСПОЛ, 2022. 300 с.

4. Запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів: кримінологічні та кримінально-виконавчі засади: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. 400 с.

5. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : У 3-х кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : *Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки*. 424 с.

6. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посіб. / за ред. О. М. Джужі. Київ : НАВС, 2013. 620 с.

7. Батиргарєєва В. С., Бабенко А. М. Вплив установ виконання покарань і попереднього ув'язнення на криміногенну ситуацію в Україні: *Право України*. 2020. № 2. С. 164–183.

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. *Офіс генерального прокурора* : оф. вебсайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

